

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 02.08.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.08.2018).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 07.04.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/ed20170407> (дата звернення: 17.08.2018).
3. Кримінальний кодекс України: Закон від 28.12.1960 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/ed20010220> (дата звернення: 17.08.2018).
4. Уголовно-исполнительное право: курс лекций / отв. ред. А. Толкаченко. Санкт-Петербург: ОНУ, 2015. 306 с.
5. Пузырьов М. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 514 с.
6. Малиновский А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. Москва: Международные отношения, 2002. 376 с.
7. Combessie P. France. Imprisonment today and tomorrow: International perspectives on prisoners' rights and prison conditions / ed. by D.V.Z. Smit, F. Dünkel. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001. P. 253–287.
8. Казначеева Д. Питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у законодавстві закордонних країн. Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції: зб. тездоп. міжнар.наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 59–60.
9. Бурдо Е. П. Наказание по общему праву Англии, Уэльса и США (сравнительно-правовое исследование): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Казань, 2007. 207 с.
10. Мелешко Н., Тарло Е. Уголовно-правовые системы России и зарубежных стран (криминологические проблемы сравнительного правоведения, теории, законодательная и правоприменительная практика). Москва: Издательство «Юрлитинформ», 2003. 304 с.
11. Уголовный кодекс Федеративной республики Германии /науч. ред. и вступ. статья Д. Шестакова; пер. с нем. Н. Рачковой. Санкт-Петербург: Юрид. ЦентрПресс, 2003. 524 с.
12. Rhine E.E. Petersilia J., Reitz K.R. Improving parole release in America. Federal Sentencing Reporter. 2015. Vol. 28. No. P. 96–104. URL: <https://www-cdn.law.stanford.edu/wp-content/uploads/2016/01/Rhine-Petersilia-Reitz-Improving-Parole-Release-in-America.pdf> (дата звернення: 17.08.2018).

УДК 340.1

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ)

THE INDEPENDENCE OF THE JUDICIAL BRANCH (ON THE EXAMPLE OF THE STATES OF CENTRAL EUROPE)

Попович Т.П.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Статтю присвячено дослідженню особливостей функціонування судової гілки влади в державах Центральної Європи. Розглянуто найбільш вагомні засоби забезпечення незалежності судової системи Чеської, Польської, Словацької та Угорської республік. Проаналізовано спільні та відмінні риси таких засобів у вищезазначених державах.

Ключові слова: суди, незалежність судової гілки влади, держави Центральної Європи.

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования судебной ветви власти в государствах Центральной Европы. Рассмотрены наиболее значимые средства обеспечения независимости судебной системы Чешской, Польской, Словацкой и Венгерской республик. Проанализированы общие и отличительные черты таких средств в вышеупомянутых странах.

Ключевые слова: суды, независимость судебной ветви власти, государства Центральной Европы.

The article is devoted to the research of the peculiarities of the functioning of the judicial branch in the states of Central Europe. The most significant means of ensuring the independence of the judicial system of the Czech, Polish, Slovak and Hungarian republics are considered. The common and distinctive features of such means in the above-mentioned states are analyzed.

Key words: courts, independence of the judicial branch, states of Central Europe.

Постановка проблеми. Демократична держава передбачає інституційний механізм захисту прав людини. Головним у ньому виступає судова влада. Набір засобів забезпечення незалежності судів є різноманітним і представляє науковий та практичний інтерес для України, в якій упродовж двох десятиліть на порядку денному стоїть питання здійснення судово-правової реформи. Важливо підкреслити, що без забезпечення незалежності судів верховенство права (правова держава) є неможливим в інституційному відношенні. У цьому контексті слід погодитися з тим, що «після краху соціалізму стає зрозуміло, що становлення правової держави є більш важким завданням, ніж формування демократичних інститутів», а «перехід до демократії» не є настільки

важким завданням, як «перехід до правової держави» [1, с. 79]. Діяльність у напрямі створення ефективних правових засобів забезпечення незалежності судів у державах Центральної Європи здійснювалася на підставі статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, у якій зазначено, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом» у контексті Основних принципів незалежності судових органів ООН, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 р. Комітет Міністрів Ради Європи підготував «Рекомендації державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки», в яких було зазначено в пунктах 4 і 5,

що «незалежність суддів гарантується незалежністю судової влади загалом. Це є основним принципом верховенства права», а також те, що «судді повинні мати необмежену свободу щодо неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства та власного розуміння фактів». Як впливає з його позиції, способи забезпечення незалежності судової влади Комітет Міністрів Ради Європи сформулював у пунктах 7 і 8: «Незалежність суддів та судової влади має гарантуватися Конституцією або бути закріпленою на найвищому правовому рівні держав-членів. На законодавчому рівні мають бути встановлені більш конкретні норми. Якщо судді вважають, що їхня незалежність опинилася під загрозою, то вони повинні мати можливість звернутися до ради суддів чи іншого незалежного органу або ж скористатися дієвими засобами правового захисту».

Загалом, актуальність обраної теми дослідження зумовлена значенням функціонування незалежної судової системи для існування та розвитку демократичної держави. Адже саме судова гілка влади забезпечує можливість ефективного захисту прав і свобод людини, а також створює механізми поновлення порушених прав.

Стан опрацювання. Проблематика незалежності судової гілки влади знайшла свій вияв у працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема В. Сладечка, С. Шевчука, В. Чернобука, В. Гордовенка, Т. Галайденко та ін. Попри те, що ця тематика була предметом низки наукових праць та досліджень, існує потреба у ґрунтовному аналізі функціонуючих засобів забезпечення незалежності суду саме через призму досвіду держав Центральної Європи.

Метою статті є аналіз найбільш вагомих засобів забезпечення незалежності судової системи у державах Центральної Європи, виокремлення особливостей таких засобів у кожній із досліджуваних держав.

Виклад основного матеріалу. Європейський Суд із прав людини у справі *Belios v. Switzerland* (1988) визначив поняття суд: «Відповідно до практики Суду, поняття «суд» характеризується у матеріальному сенсі цього терміна функцією здійснення правосуддя, тобто вирішення справ, що належать до його компетенції на основі норм права та після провадження, що відбулося згідно з визначеною процедурою. Воно також має відповідати низці інших вимог: незалежності, зокрема від виконавчої влади, неупередженості, строку повноважень його членів, гарантіям його процедури, деякі з цих вимог містяться в тексті частини 1 статті 6». Аби вважатися «судом», такий орган також повинен мати компетенцію ухвалювати по суті справи рішення обов'язкового характеру [2, с. 242].

Аналіз засобів забезпечення незалежності судів дозволяє виокремити найбільш вагомі з них.

По-перше, необхідно вказати на *недоторканість суддів*. У Польській Республіці, якщо йдеться про суддю Конституційного трибуналу, його недоторканість закріплено в Конституції ПР 1997 р. Згідно зі статтею 196 Конституції, «суддя Конституційного трибуналу не може бути без попередньої згоди Конституційного трибуналу притягнутий до кримінальної відповідальності або позбавлений волі». Суддя, крім того, «не може бути затриманий або заарештований, окрім випадків, коли він затриманий на місці вчинення злочину або його затримання є необхідним для забезпечення належного перебігу процесу». У такому разі про затримання судді негайно повідомляють Голову Конституційного трибуналу, який може розпорядитися про негайне звільнення затриманого. Судді загальних судів, статус яких визначається Законом «Про устрій судів загальної юрисдикції» [3], так само наділені правом недоторканості.

У Чеській Республіці статус судді Конституційного суду передбачає право недоторканості. Він не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності без згоди Сенату і якщо останній такої згоди не дасть, то криміналь-

не переслідування судді за вчинений злочин назавжди припиняється. Судді надається також право відмовитися давати свідчення щодо обставин, які йому стали відомі у зв'язку з виконанням функцій судді (ст. 86 Конституції). Зазначимо, що дозвіл однієї з палат законодавчої влади на кримінальне переслідування судді Конституційного суду трактується окремими чеськими дослідниками (наприклад, В. Сладечком) «втручанням до судової влади». Ними ж виносилася пропозиція, реалізована конституційною поправкою 2000 р., котрою передбачалося, що такий дозвіл повинен був даватися виключно пленумом Конституційного суду [4, с. 170].

Судді загальних судів також наділені правом недоторканості. Судова реформа у 2001 році зі схваленням нового Закону «Про суди і суддів» звузила це право [5]. Згідно з § 76 вказаного Закону, «за злочин, учинений під час здійснення функцій судді або у зв'язку зі здійсненням цієї функції, суддя може бути притягнутий до кримінальної відповідальності або взятий під варту лише за згодою Президента республіки». При цьому орган, який розпочав процедуру кримінального переслідування щодо судді, повідомляє про це міністерство юстиції і голову відповідного суду.

У Словацькій Республіці після реформи 2001 р. судді Конституційного суду наділені правом недоторканості: вони не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності чи взяті під варту без згоди Конституційного суду. Якщо Суд такої згоди не дає, то кримінальне переслідування судді і в майбутньому стає неможливим. Під час тієї ж реформи 2001 р. право недоторканості суддів загальних судів так само зміцнювалося. Нововведена частина третя статті 136 Конституції СР визначила, що згода на кримінальне переслідування судді або взяття його під варту є можливими лише за згоди Конституційного суду СР (раніше таку згоду надавала Національна рада – парламент).

По-друге, у усіх державах Центральної Європи було *засновано спеціальний орган захисту незалежності суду*. Такі спеціальні органи постали під час судових реформ у державах Центральної Європи напередодні прийняття до ЄС. У Польській Республіці статус Державної судової ради було закріплено Конституцією 1997 р., але лише в 2001 р. її повноваження й порядок діяльності були більш детально врегульовані спеціальним Законом «Про Державну судову раду» [6].

Державна судова рада складається з 25 членів: Голови Верховного суду, міністра юстиції, Голови Вищого адміністративного суду, особи, котру призначає Президент ПР, 15 членів, які обираються загальними зборами суддів Верховного суду, загальних, адміністративних і військових судів, 4 членів, що обираються Сеймом із депутатів, а також 2 членів, які обираються Сенатом із сенаторів. До повноважень ДСР належать такі: 1) подання висновку до Конституційного трибуналу про відповідність Конституції ПР нормативних актів у частині, в якій вони стосуються самостійності судів і незалежності суддів; 2) розгляд і оцінка кандидатів на посади суддів Верховного суду і Вищого адміністративного суду, а також на суддівські посади в загальних і військових судах; 3) унесення Президентом ПР подань про призначення суддів на вищезазвані посади; 4) розгляд подань про вихід суддів у відставку, а також надання згоди на продовження службових повноважень після досягнення ними 65 років; 5) розгляд питань про повернення суддів, які перебувають у відставці, до здійснення суддівських повноважень; 6) обрання дисциплінарного представника загальних судів; 7) висловлення думки у питаннях призначення і звільнення голів або заступників голів загальних чи військових судів; 8) затвердження правил професійної етики суддів і стеження за їх дотриманням.

У Словацькій Республіці Судова рада також була заснована в 2001 р. під час конституційної реформи. У розділ 2 глави 7 Основного закону СР з назвою «Суди Словацької Республіки» було внесено низку новел [7, s. 1557–1558]. Новою статтею 141а в Конституції СР було засновано Судову раду, врегульовано порядок її формування, повноваження. Головою Судової ради за посадою є голова Верховного суду СР, а також, окрім нього, до її складу входять: а) вісім суддів інших судів, які обираються і звільняються суддями Словацької Республіки; б) троє членів, які обираються і звільняються Національною радою СР; в) троє членів, які призначаються і звільняються Президентом СР; г) троє членів, які призначаються і звільняються Урядом СР.

Повноваження Судової ради (згідно з ч. 3 статті 141а Конституції СР) передбачають таке: 1) подає Президенту СР пропозиції на призначення суддів та звільнення; 2) подає Президенту СР пропозиції щодо кандидатів на призначення ним голови Верховного суду СР і заступника голови Верховного суду СР та пропозиції на звільнення; 3) подає Уряду СР пропозиції щодо кандидатів на призначення на посади суддів, які від імені Словацької Республіки входять до міжнародних судових органів; 4) обирає і звільняє членів дисциплінарних сенатів, а також обирає і звільняє голів дисциплінарних сенатів; 5) бере участь у підготовці проекту бюджету Верховного суду СР під час складання проекту державного бюджету; 6) приймає рішення щодо місця роботи судді та його переведення до іншої місцевості.

По-третє, звертає увагу *спеціальний порядок призначення і звільнення суддів*. У Польській Республіці конституційно закріплена процедура передбачає, що призначає суддів судів загальної юрисдикції Президент РР за поданням Державної судової ради на невизначений строк. Облік вакансій суддів веде Міністр юстиції. Водночас у 2001 р. змінилися вимоги до претендентів на цю посаду. Стаття 61 Закону «Про загальний устрій судів» передбачає, що на посаду судді районного суду може претендувати особа, яка: 1) має польське громадянство і повну дієздатність; 2) має бездоганний характер; 3) закінчила вищий навчальний юридичний заклад у Польщі і здобула статус магістра або отримала відповідну освіту, яка визнається у Польщі; 4) придатна, зважаючи на стан здоров'я, до виконання суддівських обов'язків; 5) досягла 29 років; 6) склала суддівський чи прокурорський екзамен; 7) працювала суддівським чи прокурорським помічником щонайменше три роки або судовим референтом упродовж п'яти років.

У Чеській Республіці (згідно зі статтею 93 Конституції) суддів безстроково призначає Президент ЧР за поданням міністра юстиції.

У Словацькій Республіці (згідно з новою редакцією статті 145 Конституції СР) суддів призначає і звільняє Президент СР безстроково на підставі пропозицій Судової ради. На посаду судді може бути призначений громадянин Словацької Республіки, котрий досяг 30-річного віку та має вищу юридичну освіту. У такий спосіб скасовувався попередній порядок першого призначення судді з 4-річним строком повноважень.

Указуючи на підстави для звільнення в державах Центральної Європи, визначених конституціями та законами, необхідно вказати відсутність серед них такої підстави, як «порушення присяги» суддею.

По-четверте, у державах Центральної Європи законодавством передбачено низку інших засобів забезпечення незалежності судів, зокрема: а) спеціальний порядок створення і ліквідації судів, який передбачає прийняття рішення у формі закону та виключає довіль-

ність у цьому питанні; б) спеціальний порядок фінансування судової влади загалом і встановлення винагороди для суддів зокрема. В основі цієї гарантії незалежності стоять відповідні повноваження спеціального органу, який забезпечує незалежність судової влади. Так, наприклад, в Угорщині, згідно із Законом №116/1997 р. «Про систему судочинства та судову адміністрацію» [8], до повноважень Державної ради юстиції, окрім іншого, входить «підготовка пропозиції щодо бюджету в частині фінансування судів і звіт про виконання бюджету попереднього року для подання Уряду; якщо сума бюджетних асигнувань у бюджетній пропозиції Державної Ради юстиції й урядовому законопроекті щодо бюджету відрізняється, Уряд зобов'язаний надати детальну інформацію про початкову пропозицію і пояснення щодо різниці»; в) спеціальний порядок установа винагороди для суддів, який передбачає закріплення відповідної процедури на рівні закону, встановлення співвідношення з іншими носіями публічної влади.

У Словацькій Республіці Закон «Про зарплати деяким конституційним діячам», схвалений у 1993 р., визначає певну впорядковану схему зарплат для носіїв конституційної влади, зокрема для суддів [9]. У §2 визначається, що депутати Національної ради призначаються щомісячно зарплата у розмірі, що втричі перевищує середню номінальну зарплату місячної винагороди працівника в економіці Словацької Республіки у попередньому календарному році. Розрахований у такий спосіб розмір зарплати депутата Парламенту виступає своєрідним еквівалентом. У §16 закону визначається, що судді Конституційного суду встановлюється зарплата, що в 1,3 рази перевищує зарплату депутата щомісячно, а голові Конституційного суду, крім того, доплата 331,94 євро, його заступникові – 248,96 євро, голові сенату Конституційного суду – 165,97 євро. Суддям загальних судів (згідно з §23 закону) розмір щомісячної зарплати встановлюється у розмірі, що дорівнює розміру зарплати депутата Парламенту. Законом передбачено надбавки для голови й заступника Верховного суду в розмірах, аналогічних розміру надбавок, установлених для голови й заступника голови Конституційного суду. Для Голови Судової ради, основним завданням якої є забезпечення незалежності судової влади, згідно з §19а закону, щомісячна зарплата встановлюється у розмірі, що в 1,5 рази перевищує зарплату депутата Парламенту. У цій же країні згідно із спеціальним законом винагорода судді встановлена у розмірі посадового окладу члена парламенту, а судді Верховного Суду і судді Спеціалізованого кримінального суду – з коефіцієнтом 1,3 до такого окладу (Закон «Про суддів і присяжних та внесення змін і доповнень до деяких законів» (385/2000 Z. z.).

Висновки. Демократична держава передбачає інституційний механізм захисту прав людини і головним у ньому виступає судова влада. У державах Центральної Європи в реформах проявлялося розуміння того, що демократія є неможливою без верховенства права і тому забезпечення параметрів незалежного суду виступало ключовою ціллю судово-правової реформи.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що у процесі судово-правових реформ у державах Центральної Європи було розроблено низку засобів для забезпечення незалежності судової системи. Серед них виокремимо такі: надання суддям гарантій недоторканості, встановлення спеціального порядку призначення та звільнення з посад, створення спеціальних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення незалежності суду, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Zakošek N. Pravna država i demokracija u postsocijalizmu. Politička misao. Zagreb, 1997. G. 34, № 4. S. 78–85.
2. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського Суду з прав людини в контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2010. 848 с.
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. № 98. Poz. 1070. S. 7221–7267.
4. Sladeček V. Ústavní soudnictví v Ústavě České republiky (skutečnost a představy). Aktualnost zmen Ústavy ČR. Brno, Masarykova univerzita. 1999. S. 167–177.
5. Zákon o soudech a soudcích. Sb. zákonů ČR č. 6/2002. S. 125–178.
6. Ustawa z dnia 23 lipca 2001 r. Prawo o krajowej Radzie Sądownictwa. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 2001. № 100. Poz. 1082. S. 7368–7370.
7. Predseda Narodnej rady Slovenskej republiky Vyhlásuje úplne znenie Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných ústavným zákonom č. 244/1998 Z.z., ústavným zákonom č. 9/1999 Z.z. ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z. Sb. zákonov č. 135/2001. S. 1538–1560.
8. Evi LXVI. torveni a biróságok szervezeterol es igazgatásarol. Torvenyek es rendeletek hivatalos gyjtemenye 1997. S. 327–263.
9. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 120/1993 Z. z. o platových pomeroch niektorých ústavných činiteľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov URL: https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_platove-pomery.pdf.

УДК 340.12:342.724

ДЕРЖАВНА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: КРИЗЬ ПРИЗМУ ПАРИЗЬКОГО ПРОЦЕСУ (1917–2017 РОКИ)

STATE ETHNOLOGICAL POLICY OF UKRAINE: A CURRENT PRIZE OF THE PARIS PROCESS (1917–2017 YEARS)

Рябошапко Л.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

У статті аналізуються теоретико-правові, історичні, політологічні, міжнародні аспекти державної етнонаціональної політики України періоду 1917–2017 років. Досліджуються українсько-єврейські правовідносини, формулюються пропозиції щодо їх удосконалення на засадах відновлення національної пам'яті та забезпечення прав єврейської національної меншини.

Ключові слова: держава, етнонаціональна політика, українсько-єврейські правовідносини, національна меншина, Паризький процес.

В статье анализируются теоретико-правовые, исторические, политологические, международные аспекты государственной этнонациональной политики Украины периода 1917–2017 годов. Исследуются украинско-еврейские правоотношения, формулируются предложения по их усовершенствованию на основе восстановления национальной памяти и обеспечения прав еврейского национального меньшинства.

Ключевые слова: государство, этнонациональная политика, украинско-еврейские правоотношения, национальное меньшинство, Парижский процесс.

The article analyzes theoretical-legal, historical, political, and international aspects of the state ethnonational policy of Ukraine during the period of 1917–2017. The Ukrainian-Jewish legal relations are being studied, proposals on their improvement are formulated on the basis of restoring national memory and securing the rights of the Jewish national minority.

Key words: state, ethnonational policy, Ukrainian-Jewish legal relations, national minority, Paris process.

Постановка проблеми. Одним із якісних досягнень Революції Гідності є відновлення державної політики в гуманітарній сфері та її складника – політики національної пам'яті. За цих умов важливого значення набуває реалізація Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 9 квітня 2015 року [1]. Відтак інформаційна політика України має бути спрямована на протидію інформаційній війні Російської Федерації проти України, оприлюднення достовірних історичних, політичних і юридичних наукових досліджень про український визвольний рух ХХ століття, дійсний перебіг його відносин з національними меншинами, зокрема єврейською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правових, історичних, політологічних та інших аспектів державної етнонаціональної політики України, українсько-єврейських взаємин привертає увагу багатьох науковців. За останні десятиліття зазначені питання реалістично та докладно висвітлені в зарубіжній літературі (В. Верига, С. де Гаске, Т. Гунчак, А. Дерош, А. Жуков-

ський, В. Іванис, Я. Йосипшин, І. Клейнер, В. Косик, А. Ковальчик, Р. Магочій, В. Маркус, В. Михальчук, Й. Петровський-Штерн, П. Потічний, Ш. Редліх, Я. Сусленський, М. Френкін, А. Яковлев та ін.). Продовжуючи доробок закордонних авторів, українські дослідники (О. Бураковський, В. В'ятрович, В. Гриневич, М. Гон, Б. Гудь, В. Гусев, О. Заремба, Й. Зісельс, С. Єкельчик, Ж. Ковба, О. Козерод, І. Курас, О. Кучерук, Р. Мирський, І. Монолатій, С. Орлянський, І. Погребинська, А. Подольський, М. Посівнич, В. Расевич, О. Розумний, М. Рябчук, Я. Файзулін, Л. Фінберг та ін.) у нових працях виважено інформують про учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті, не замовчують відмінності у поглядах науковців, політичних і громадських діячів на історичні причини українсько-єврейських конфліктів, пропагують необхідність змінити парадигму мислення у сфері українсько-єврейських взаємин. Подібний теоретичний аналіз наукової спільноти є методологічно обґрунтованим з огляду на продовження формування атмосфери міжетнічної толерантності як складника громадянського суспільства,